

CHẾ TÀI BỒI THƯỜNG THIẾT HẠI MANG TÍNH TRỪNG PHẠT THEO PHÁP LUẬT HOA KỲ

Nguyễn Chí Thăng*

Tóm tắt: Chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt được khởi nguồn và đang được áp dụng ở các nước theo hệ thống pháp luật Anh – Mỹ, nhưng hầu như không được áp dụng ở các nước theo hệ thống dân luật. Bài viết giới thiệu về khái niệm cũng như các trường hợp áp dụng chế tài này theo pháp luật Hoa Kỳ; qua đó, tác giả đề xuất một số kiến nghị cho pháp luật Việt Nam.

Abstract: Punitive damages – initially invented and hitherto being applied in common law tradition countries – are almost absent in civil law tradition counterparts. The article introduces the concept of and circumstances for this regime under the law of the United States of America; thereby, the author makes proposals for Vietnamese law.

1. Khái niệm và trường hợp áp dụng chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt

Học thuyết “*punitive damage*”¹ (còn gọi là *exemplary damage*; tạm dịch: *Bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt*) là chế tài được tòa án áp dụng để trừng phạt bị đơn về hành vi thái quá, ác ý và nhằm ngăn chặn bị đơn hoặc những người khác thực hiện hành vi tương tự². Điểm khác biệt giữa chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt với chế tài phạt hành chính đó là chủ thể hưởng lợi. Trong khi số tiền áp dụng cho chế tài phạt hành chính được đưa vào ngân khố quốc gia thì số tiền mà bản án buộc bị đơn phải trả nếu bị áp dụng chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt sẽ được trao cho nguyên đơn.

Tại Hoa Kỳ, bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt thường được tòa án áp dụng

nếu tòa xét thấy biện pháp bồi thường thiệt hại thông thường không thỏa đáng. Tòa án có thể áp dụng biện pháp này để khắc phục sự bất hợp lý của cơ chế bồi thường thiệt hại thông thường; đồng thời, chế tài này nhằm điều chỉnh các hành vi trái pháp luật khó bị phát hiện, hoặc cố tình che giấu của bị đơn, nhưng chưa nghiêm trọng đến mức khởi tố hình sự hành vi đó.

Dựa trên nghiên cứu các án lệ của Hoa Kỳ, việc áp dụng chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt phải được cân nhắc và áp dụng trong các trường hợp sau:³

Thứ nhất, tòa án đánh giá xem hành động trái pháp luật của bị đơn có chủ đích, ác ý hoặc hoàn toàn tắc trách hay không. Vụ kiện sau sẽ minh họa cho việc tòa án áp dụng chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt đối với một doanh nghiệp lớn trong việc gian dối hoặc tắc trách trong việc sản xuất sản phẩm tiêu dùng. Trong vụ kiện *Gore v. BMW of North America, Inc.*, nguyên đơn, Ira Gore, đã mua một chiếc xe BMW mới và sau đó phát hiện ra rằng,

* ThS., Trường Đại học Công nghệ Tp. Hồ Chí Minh.

¹ Là học thuyết được khởi nguồn từ nước Anh vào giữa thế kỷ XVIII. Xem Francis Scott Baldwin, *Punitive Damages Revisited*, tại https://www.iatl.net/files/public/93_punitive_i4a.pdf, truy cập ngày 2/1/2020.

² Điều 908, khoản 1, *Tuyển tập lần thứ 2 về Bồi thường thiệt hại ngoài hợp đồng của Hoa Kỳ* (Restatement of Torts, Second).

³ Jane Mallor và Barry Roberts, *Punitive Damages: Toward a Principled Approach*, xem tại: https://repository.uchastings.edu/hastings_law_journal/vol150/iss4/13, truy cập ngày 2/1/2020.

chiếc xe đã được sơn lại trước khi ông mua nó. Bị đơn là công ty BMW ở Bắc Mỹ cho rằng, chính sách của họ là bán những chiếc xe bị hư hỏng được sửa lại như mới; kèm theo đó, công ty cam kết nếu xe có hư hỏng gì thì có thể sửa lại với chi phí không quá 3% giá trị của chiếc xe. Gore đã khởi kiện. Bồi thẩm đoàn của bang Alabama đã ra quyết định yêu cầu công ty BMW bồi thường 4.000 đô la cho người mua đồng thời áp dụng mức bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt 4 triệu đô la. Sau đó, Tòa án tối cao của bang Alabama đã giảm số tiền phạt này còn 2 triệu đô la. Tòa án kết luận rằng, biện pháp bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt không chỉ bắt nguồn từ thiệt hại mà ông Gore phải gánh chịu, mà còn từ hành vi nghiêm trọng của BMW đối với một loạt khách hàng mua xe của hãng này trong nhiều năm, trong đó BMW đã sửa chữa những chiếc xe bị hư hỏng và bán chúng cho những người mua ít am hiểu về ô tô và không nghi ngờ về chất lượng của loại xe BMW⁴.

Vụ tiếp theo là vụ *Liebeck v. McDonald (1994)*. Bà Stella Liebeck, 79 tuổi, mua một ly cà phê của McDonald và trong lúc uống, bà làm đổ ly cà phê vào người bà. Bà bị bỏng cấp độ hai và cấp độ ba ở đùi, mông, háng và bộ phận sinh dục. Các vết bỏng nghiêm trọng đến mức bác sĩ phải yêu cầu kỹ thuật ghép da. Liebeck đã cố gắng đàm phán để yêu cầu McDonald trả cho bà 20.000 đô la bồi thường cho hóa đơn y tế, nhưng McDonald đã từ chối. Liebeck đã khởi kiện. Trong quá trình xét xử, các tài liệu nội bộ từ McDonald tiết lộ công ty đã nhận được hàng trăm khiếu nại tương tự từ các khách hàng cho rằng cà phê của

McDonald gây bỏng nặng. Tại phiên tòa, bồi thẩm đoàn nhận thấy McDonald biết sản phẩm của họ nguy hiểm và gây thương tích cho khách hàng, nhưng công ty đã không làm gì để khắc phục vấn đề. Bồi thẩm đoàn đã quyết định áp dụng biện pháp bồi thường thiệt hại 200.000 đô la, nhưng sau đó giảm mức bồi thường của McDonald dành cho bà xuống còn 160.000 đô la (quy kết 20% lỗi cho bà Liebeck do bà bắt cần). Bồi thẩm đoàn cũng đã quyết định yêu cầu McDonald phải trả thêm cho bà Liebeck số tiền 2,7 triệu đô la tiền bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt, tương ứng với doanh thu bán cà phê trong 2 ngày của McDonald. Thẩm phán sau đó đã giảm mức bồi thường mang tính trừng phạt xuống còn 480.000 đô la⁵. Vụ việc này rất nổi tiếng và gây ra nhiều tranh cãi vì mức thiệt hại trừng phạt rất cao mà bồi thẩm đoàn đưa ra. Nhiều học giả pháp lý đồng tình với mức phạt dành cho McDonald vì đã có rất nhiều phản nàn về nhiệt độ của cà phê McDonald trong một khoảng thời gian dài, nhưng công ty này phớt lờ (trong hơn 10 năm có đến hơn 700 trường hợp bị bỏng do độ nóng 80-90 độ C của cà phê McDonald)⁶.

Án lệ tiếp theo cho thấy chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt được áp dụng cho lỗi hoàn toàn tắc trách. Trong vụ *Grimshaw v. Ford Motor Co.*, một vụ tai nạn xe hơi xảy ra do ô tô hiệu Pinto của Ford có lỗi thiết kế trong bình xăng khiến chiếc xe này bốc cháy sau một vụ va chạm. Một hành khách tên Grimshaw, mười ba tuổi, bị bỏng nặng và bị thương tật vĩnh viễn. Vì các nhà quản lý của Ford nhận thức được lỗi này của dòng xe Pinto, nhưng vẫn

⁴ *BMW of North America, Inc. v. Gore*, 517 U.S. 559 (1996), xem tình tiết và phán quyết vụ kiện tại: <http://cdn.loc.gov/service/ll/usrep/usrep517/usrep517559/usrep517559.pdf>, truy cập ngày 2/1/2020.

⁵ Xem vụ kiện tại <https://www.tortmuseum.org/liebeck-v-mcdonalds/>, truy cập ngày 2/1/2020.

⁶ Tham khảo tại <https://www.tla.com/index.cfm?pg=mcdonaldscoffcecasefacts>, truy cập ngày 2/1/2020.

quyết định bán chiếc xe và tiết kiệm tiền bằng cách trì hoãn các biện pháp khắc phục. Do đó, cơ quan xét xử trao cho nguyên đơn 2,5 triệu đô la tiền bồi thường thiệt hại và 125 triệu đô la tiền bồi thường thiệt hại trừng phạt (sau này đã được tòa án xét xử giảm xuống còn 3,5 triệu đô la). Tòa án cho rằng, bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt trong trường hợp này đưa ra nhằm bảo vệ người tiêu dùng⁷. Vụ kiện này tương tự với các vụ kiện liên quan đến trách nhiệm nghiêm ngặt (strict liability) khác được áp dụng cho các nhà sản xuất sản phẩm tiêu dùng. Chẳng hạn như trong vụ *Jimenez v Chrysler*, một chiếc xe minivan của hãng Chrysler bị phát hiện lỗi thiết kế cho chốt an toàn cửa sau của xe là nguyên nhân khiến cho một hành khách bị té và văng xuống đường. Do thiết kế bị lỗi này, cơ quan xét xử đã tuyên hãng xe Chrysler bồi thường cho nguyên đơn 12,5 triệu đô la thiệt hại thực tế và kèm theo 250 triệu đô la thiệt hại trừng phạt⁸. Việc các hãng xe bị kiện do lỗi thiết kế và bị yêu cầu bồi thường cho các nạn nhân khiến cho rất nhiều hãng xe lớn của Hoa Kỳ tôn hàng trăm triệu đô la để thu hồi các sản phẩm bị lỗi thiết kế.

*Thứ hai, bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt không thể được áp dụng trong các tranh chấp hợp đồng, mà thường được áp dụng trong các vụ kiện liên quan đến bồi thường thiệt hại ngoài hợp đồng (Tort Law)*⁹. Một công ty sản xuất thực phẩm giảm cân quảng cáo cho sản phẩm của mình rằng, các thành phần của thực phẩm này bổ

sung cho chế độ ăn uống là hoàn toàn tự nhiên và an toàn cho người tiêu dùng. Một khách hàng đã mua, dùng thực phẩm bổ sung này và bị bệnh nặng. Bác sĩ của khách hàng này xác định các chất bổ sung của thực phẩm đã phản ứng với thuốc về bệnh sốt rét mà khách hàng này đang sử dụng. Khách hàng khởi kiện công ty để yêu cầu bồi thường chi phí y tế và tiền lương bị mất, cho rằng công ty buộc phải biết các chất thành phần của thực phẩm này sẽ phản ứng với thuốc theo toa và nên cảnh báo khách hàng. Tòa án ủng hộ lập luận của nguyên đơn và buộc bị đơn trả cho nguyên đơn khoản bồi thường thiệt hại thực tế và thiệt hại trừng phạt¹⁰.

Trong vụ *Tuttle v. Raymond*, nguyên đơn bị thương nặng khi chiếc xe của cô bị Raymond đâm. Các bằng chứng tại phiên tòa cho thấy, bị đơn đã lái xe với tốc độ quá cao trong vùng 25 dặm/giờ và anh ta đã vượt đèn đỏ ngay trước khi va chạm. Bị đơn thừa nhận trách nhiệm tại phiên tòa và hứa sẽ chi trả cho các thiệt hại thực tế, nhưng không đồng ý đối với chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt. Cuối cùng, bồi thẩm đoàn đã yêu cầu bị đơn bồi thường 50.000 đô la cho thiệt hại thực tế và 22.000 đô la cho khoản thiệt hại trừng phạt¹¹.

Vụ tiếp theo minh chứng cho việc áp dụng biện pháp bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt lên đến hàng tỉ đô la. Vào ngày 24/3/1989, tàu chở dầu Exxon Valdez (thuộc sở hữu của tập đoàn Exxon Mobile) do bất cẩn nên tông vào và mắc cạn trên bãi san hô Bligh ở vùng Prince William Sound, Alaska, làm rách vỏ tàu chở dầu và đổ tràn

⁷ Xem vụ kiện tại <https://law.justia.com/cases/california/court-of-appeal/3d/119/757.html>, truy cập ngày 2/1/2020.

⁸ Xem vụ kiện tại <https://caselaw.findlaw.com/us-4th-circuit/1332412.html>, truy cập ngày 2/1/2020.

⁹ Katie Hamblen, *Punitive Damages for Breach of Contract*, <https://www.legalmatch.com/law-library/article/punitive-damages-for-breach-of-contract.html>, truy cập ngày 2/1/2020.

¹⁰ Susan White, *Punitive Damage: Explanation and Contrast*, 2019. Xem tại: <https://www.allassignmentmenhelp.com/blog/punitive-damage-explanation-and-contrast/>, truy cập ngày 2/1/2020.

¹¹ Xem vụ kiện tại: <https://casebriefsco.com/case-brief/tuttle-v-raymond-iii>, truy cập ngày 2/1/2020.

mười một triệu gallon dầu (20% hàng hóa chuyên chở của tàu) ra vùng biển ngoài khơi bờ biển Alaska. Hàng ngàn động vật và hàng trăm ngàn con chim đã chết trong những ngày xảy ra sự cố tràn dầu. Các ngành công nghiệp đánh cá và du lịch bị thiệt hại ước tính hàng triệu đô la. Mặc dù ngay sau sự cố này, Exxon đã tự nguyện trả 2,2 tỷ đô la cho việc dọn dẹp. Chính quyền bang Alaska đã kiện Exxon về các khoản bồi thường thiệt hại và yêu cầu áp chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt¹². Bồi thẩm đoàn tuyên Exxon phải trả 5 tỷ đô la tiền bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt cho các ngư dân, chủ sở hữu tài sản và chủ doanh nghiệp trong vùng bị thiệt hại. Số tiền này sau đó được Tòa án tối cao của bang Alaska giảm xuống còn 2,5 tỷ đô la. Cuối cùng, Tòa án tối cao của Hoa Kỳ đưa ra kết luận rằng, Exxon chỉ phải bồi thường 507,5 triệu đô cho biện pháp bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt với lý do là số tiền mà Exxon phải trả để khắc phục hậu quả đã lên đến 2,2 tỷ đô la¹³.

Có thể thấy, biện pháp bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt được áp dụng kết hợp với biện pháp bồi thường thiệt hại thực tế. Số tiền nguyên đơn phải trả có thể thấp hoặc cao tùy thuộc vào điều kiện và năng lực tài chính của bị đơn. Thêm vào đó, học thuyết bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt thường đánh vào các hành vi coi thường pháp luật, xâm phạm quyền lợi của người tiêu dùng hoặc gây tác động xấu đến môi trường.

2. Mức phạt trong áp dụng chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt

¹² Xem vụ kiện tại: <https://www.law.cornell.edu/supct/cert/07-219>, truy cập ngày 2/1/2020.

¹³ Vụ *Exxon Valdez v. Baker*, Supreme Court, tr. 42. Xem tại <https://www.supremecourt.gov/opinions/07pdf/07-219.pdf>, truy cập ngày 2/1/2020.

Chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt chỉ áp dụng khi bị đơn có hành vi sai trái mang tính ác ý, cố tình che giấu hoặc xem thường pháp luật. Qua việc tìm hiểu phán quyết của các vụ kiện, có thể nhận thấy rằng, không có số tiền tối đa hoặc cố định mà bị đơn phải trả nếu bị áp dụng biện pháp bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt. Nhằm đưa ra định hướng khi xét xử các vụ việc liên quan đến chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt, Tòa án tối cao Hoa Kỳ đã quyết định giới hạn khoản bồi thường thiệt hại này. Theo đó, Tòa án đã chỉ ra rằng, tỷ lệ 4:1 giữa các chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt với chế tài bồi thường thiệt hại thông thường là hợp lý¹⁴. Nói cách khác, số tiền áp dụng cho thiệt hại mang tính trừng phạt thường sẽ không được vượt quá bốn lần số tiền bồi thường thiệt hại thực tế. Ví dụ, nếu nguyên đơn được bồi thường 100.000 đô la tiền bồi thường thiệt hại thực tế thì anh ta sẽ nhận được tới 400.000 đô la tiền bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt.

Tuy nhiên, Tòa án này đã đưa ra một ngoại lệ đáng chú ý đối với tỷ lệ này trong vụ kiện *TXO Production Corp v. Alliance Resources Corp*. Tòa đã xác nhận một khoản bồi thường mang tính trừng phạt trị giá 10 triệu đô la, mặc dù mức bồi thường thiệt hại thực tế chỉ là 19.000 đô la. Tỷ lệ giữa hai chế tài này là 526:1. Trong trường hợp này, Tòa án tối cao đã khẳng định rằng, các thiệt hại trừng phạt không tương xứng

¹⁴ Kết luận này được đưa ra trong vụ *State Farm Mut. Automobile Ins. Co. v. Campbell*, 538 U.S. 408 (2003). Theo đó, Tòa án tối cao kết luận rằng, tỷ lệ 4:1 là phù hợp với quy định của Due Process. Tu chính án số 14, Hiến pháp Hoa Kỳ, xem tại https://www.duanemorris.com/articles/review_punitiv_e_damages_spoliation_evidence_0518.html, truy cập ngày 2/1/2020.

được cho phép đối với hành vi đặc biệt nghiêm trọng¹⁵

Khi đánh giá thiệt hại bồi thường, điều kiện tài chính của bị đơn là vấn đề được tòa án xem xét. Nếu bị đơn có năng lực tài chính lớn thì nhiều khả năng sẽ bị áp dụng mức phạt lớn và ngược lại, bởi vì sẽ mất nhiều thời gian hơn để ngăn chặn họ khỏi hành vi tương tự trong tương lai. Đồng thời, thiệt hại mang tính trừng phạt phải được áp dụng tương xứng với hành vi trái pháp luật gây hậu quả đặc biệt nghiêm trọng.

Ở nhiều tiểu bang của Hoa Kỳ, các thẩm phán thậm chí còn giới hạn về mức độ của chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt. Ví dụ, tại California, một số tòa án đã hạn chế số tiền thiệt hại mang tính trừng phạt không vượt quá 10% giá trị tài sản của bị đơn. Ở các tiểu bang khác, các khoản bồi thường thiệt hại phải có mối quan hệ hợp lý với các thiệt hại được bồi thường. Khoản tiền này có thể không được áp dụng nhiều hơn hai hoặc ba lần số tiền bồi thường thiệt hại¹⁶.

3. Một số kiến nghị cho pháp luật Việt Nam

Biện pháp bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt hầu như không áp dụng trong các hệ thống pháp luật khác ngoài hệ thống pháp luật Anh - Mỹ. Chẳng hạn, chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt được Tòa án Hoa Kỳ áp dụng cho một bên trong vụ kiện tại Hoa Kỳ sẽ khó được công nhận tại một tòa án châu Âu, trong đó chế tài này rất có thể được coi là vi phạm trật tự công cộng hoặc các nguyên tắc pháp luật cơ

bản của hệ thống pháp luật này¹⁷. Tương tự, trường hợp trên cũng không được quy định trong pháp luật Việt Nam.

Tại Trung Quốc, pháp luật nước này cũng đưa ra chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt, đặc biệt là trong quá trình Nhà nước quản lý mối quan hệ giữa người tiêu dùng và nhà sản xuất. Theo đó, Điều 49 Luật Bảo vệ quyền và lợi ích của người tiêu dùng được ban hành vào ngày 31/10/1993 quy định rằng, bất kỳ người tiêu dùng nào cũng có quyền được hưởng gấp đôi giá mua sản phẩm hoặc dịch vụ từ người bán hoặc nhà cung cấp dịch vụ nếu có hành vi lừa gạt khách hàng¹⁸. Điều 96 của Luật An toàn thực phẩm được thông qua vào ngày 28/2/2009, tăng mức bồi thường thiệt hại lên gấp mười lần giá mua, tính gộp vào các khoản bồi thường thiệt hại mà nạn nhân đã yêu cầu từ nhà sản xuất hoặc người bán đối với thực phẩm có chất lượng kém không tuân thủ tiêu chuẩn an toàn thực phẩm¹⁹. Số tiền trên được đưa ra bởi cơ quan lập pháp của nước này dựa trên một số sự cố chất lượng thực phẩm cực kỳ nghiêm trọng trong quá khứ, chẳng hạn như trường hợp sữa bột nhiễm độc Sanlu²⁰. Luật mới này quy định rằng, nạn nhân có quyền yêu cầu bồi thường

¹⁷ Adam Liptak, *Courts outside U.S. wary of punitive damages*, International Herald Tribune 2008, xem tại <https://www.nytimes.com/2008/03/26/world/america/s/26iht-damages.1.11433403.html>, truy cập ngày 2/1/2020.

¹⁸ Xem chi tiết điều luật tại <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/cn/cn174en.pdf>, truy cập ngày 2/1/2020.

¹⁹ Xem chi tiết điều luật tại http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Law/2011-02/15/content_1620635.htm, truy cập ngày 2/1/2020.

²⁰ Năm 2008, có đến 22 công ty sữa, trong đó có công ty nổi tiếng Sanlu bán sữa bị nhiễm hóa chất melamine cho người tiêu dùng khiến 13 em bé bị tử vong. Xem thêm tại <https://www.nhandan.com.vn/tegieoi/item/12632002.html>, truy cập ngày 2/1/2020.

¹⁵ Xem vụ kiện tại https://scholar.google.com/scholar_case?q=TXO+Prod.+v+Alliance+Res+ources&hl=en&as_sdt=2,4&case=7146703882576865947&scilf=0, truy cập ngày 2/1/2020.

¹⁶ Xem tại <https://www.justia.com/injury/negligence-theory/punitive-damages/>, truy cập ngày 2/1/2020.

thiệt hại từ bất kỳ nhà sản xuất hoặc người bán nào biết rõ về lỗi trong sản phẩm, nhưng vẫn sản xuất hoặc bán chúng dẫn đến từ vong hoặc thương tích nặng cho người tiêu dùng. Không những Trung Quốc, các quốc gia khác như Vương quốc Anh, Australia, New Zealand... cũng cho phép tòa án của mình áp dụng chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt.

Tại Việt Nam, liên quan đến pháp luật điều chỉnh mối quan hệ giữa nhà sản xuất và người tiêu dùng, Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng năm 2010 cũng nêu ra trách nhiệm của nhà sản xuất. Cụ thể, khoản 1 Điều 23 quy định: *“Tổ chức, cá nhân kinh doanh hàng hóa có trách nhiệm bồi thường thiệt hại trong trường hợp hàng hóa có khuyết tật do mình cung cấp gây thiệt hại đến tính mạng, sức khỏe, tài sản của người tiêu dùng, kể cả khi tổ chức, cá nhân đó không biết hoặc không có lỗi trong việc phát sinh khuyết tật”*. Biện pháp bồi thường thiệt hại ở đây được điều chỉnh bởi các quy định của pháp luật dân sự. Nếu các sản phẩm bị khiếm khuyết, nhà sản xuất phải thông báo công khai và thu hồi sản phẩm khiếm khuyết của mình. Nếu không thì nhà sản xuất sẽ bị phạt tiền từ 30.000.000 đồng đến 50.000.000 đồng đối với thương nhân sản xuất, nhập khẩu hàng hóa có khuyết tật²¹.

Đối với vụ việc gây ô nhiễm môi trường, theo Điều 19 Nghị định số 155/2016/NĐ-CP quy định về xử phạt vi phạm hành chính trong lĩnh vực bảo vệ môi trường, hành vi gây ô nhiễm đất, nước, không khí; gây ô nhiễm môi trường kéo dài và nghiêm trọng có thể bị phạt tiền tới 1 tỷ đồng đối với cá nhân và 2 tỷ đồng đối với tổ chức.

²¹ Nghị định số 185/2013/NĐ-CP quy định xử phạt vi phạm hành chính trong hoạt động thương mại, sản xuất, buôn bán hàng giả, hàng cấm và bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng.

Có thể thấy, các quy định trên chỉ là biện pháp phạt hành chính mà Nhà nước áp dụng cho các doanh nghiệp sản xuất sản phẩm tiêu dùng có lỗi, hoặc gây ô nhiễm môi trường. Số tiền phạt hành chính trong các trường hợp trên là không đủ nặng hoặc chưa tương thích với hậu quả gây ra, và người bị thiệt hại cũng chưa chắc được bồi thường xứng đáng.

Theo ý kiến người viết, pháp luật của Việt Nam nên cho phép áp dụng chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt vào các trường hợp như: Vi phạm đạo đức kinh doanh liên quan đến sản xuất hàng tiêu dùng, gây ô nhiễm môi trường hoặc các nhà thầu xây dựng bất cẩn dẫn đến các tai nạn, nhưng chưa đến mức xử lý hình sự. Nhìn từ thực tiễn, nếu so sánh các hành vi gây ô nhiễm môi trường của Formosa năm 2015²², hoặc vụ sửa đầu nành Number One của Tân Hiệp Phát²³ với các vụ kiện được nêu ở trên thì cơ quan áp dụng pháp luật có thể áp dụng chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt. Tuy nhiên, vì pháp luật Việt Nam chưa quy định chế tài này trong khi mức phạt hành chính chưa đủ lớn để răn đe, e rằng các hành vi này có thể tái diễn trong tương lai.

Để có được các quy phạm pháp luật nghiêm khắc nhằm răn đe các nhà sản xuất, các doanh nghiệp tránh lặp lại các hành vi trái pháp luật, các nhà làm luật Việt Nam cần nghiên cứu rõ phạm vi áp dụng cũng như xem xét từng quy định cụ thể cho điều kiện và mức độ áp dụng chế tài bồi thường thiệt hại mang tính trừng phạt.

²² Xem tại <https://dantri.com.vn/xa-hoi/su-co-formosa-a-xep-dau-bang-cac-vu-o-nhiem-moi-truong-noi-co-m-nam-2016-20170713144008139.htm>, truy cập ngày 2/1/2020.

²³ Xem tại <https://www.doisongphapluat.com/kinh-doanh/thi-truong/nhung-vu-phat-hien-con-trung-trong-g-do-uong-tan-hiep-phat-a82490.html>, truy cập ngày 2/1/2020.